

GEZINSBEGELEIDING:

Het kleine broertje van de gezinstherapie of toch niet?

Greet Spingaer

Sinds enkele jaren kent gezinsbegeleiding een gestage groei binnen de hulpverlening gericht op kinderen in noodsituaties georganiseerd vanuit bijzondere Jeugdzorg, gehandicaptenzorg, Kind en Gezin, enz. Meer en meer instellingen bouwen hun Sociale Dienst om tot een Gezinsbegeleidingsdienst. Het gezinsgericht werken wordt stilaan een vaste waarde in het pedagogisch concept van vele diensten en instellingen.

Deze evolutie liep parallel met de opgang van het systeemdenken en de gezinstherapie. Deze stroming benadrukt dat we het gedrag van mensen maar ten volle kunnen begrijpen en verklaren vanuit het systeem waarin ze leven. Het is dan ook van belang om het individu in zijn context te zien, het kind als behorend tot zijn gezin.

Vanzelfsprekend levert deze visie ontzettend veel waardevolle elementen aan de gezinstherapeut en gezinsbegeleider. Het is een model om de gezinsproblemen te kunnen analyseren en begrijpen, om te reflecteren over de eigen positionering als hulpverlener en om op een adequate manier om te gaan met gezinnen.

Alhoewel gezinsbegeleider en gezinstherapeut kunnen vertrekken vanuit eenzelfde visie, zien wij toch grote **verschillen in het concrete handelen, in de praktijk** van beiden.

1. De **start** van een gezinstherapie en van een gezinsbegeleiding is sterk verschillend.

Gezinstherapie start vanuit het probleembesef en de hulpvraag van het cliëntstelsel. Het gezin beseft dat het in moeilijkheden zit en zet zelf stappen om therapeutische hulp te krijgen.

Gezinsbegeleiding heeft vaak een min of meer gedwongen karakter. Het probleembesef van het gezin is miniem. De hulpvraag zeer beperkt of niet bestaande. Vaak wordt gezinsbegeleiding opgelegd door één of ander instantie of het gezin is zodanig in de knoel geraakt dat ze wel verplicht zijn om hulp te zoeken. De bestaande hulpvraag is meestal geen vraag naar therapeutische hulp, wel naar zeer concrete praktische hulp.

2. Dit verschil in start zet zich verder in het **verloop** van de contacten. In de gezinstherapie blijft het cliëntsysteem verantwoordelijk voor het proces. Mensen kunnen beslissen de therapie te eindigen op het moment dat zij verkiezen, zij kunnen die thema's ter sprake brengen die ze wensen en datgene waarover ze niet willen spreken, afsluiten.

In gezinsbegeleiding verliest het gezin vaak deze verantwoordelijkheden. Niet zijzelf maar anderen bepalen dat de begeleiding verder moet lopen, zij zijn niet geheel vrij in de thema's die ze al dan niet wensen te bespreken. Er is ook op inhoudelijk vlak een grote mate van gedwongenheid. De gezinsbegeleider kan zich dan ook niet achterover zetten en afwachten wat er komt. Hij moet een veel actievere houding aannemen en toch respectvol met de weerstand weten om te gaan.

3. **Aard van de hulp:** Als gezinsbegeleider moet men op zeer verschillende domeinen hulp kunnen bieden zonder daarbij het algemeen gezinsfunctioneren uit het oog te verliezen. De gezinnen die tot deze doelgroep behoren, verkeren meestal in ernstige, zeer complexe en chaotische probleemsituaties. Men kan zich niet beperken tot het begeleiden van de onderliggende emotionele problematiek. Er moet ook worden ingegrepen in het concrete dagdagelijkse functioneren van het gezin. De gezinnen zitten vaak te worstelen met zodanig ernstige financiële, materiële en pedagogische problemen dat er onvoldoende energie overschiet om te werken aan dieperliggende problematiek.

De gezinstherapeut daarentegen kan zich vanuit de specifieke hulpvraag beperken tot louter therapeutische hulp.

4. **Setting:** Als gezinstherapeut ontvangt men zijn cliënten ambulante in de eigen therapieruimte. Aldus heeft men weinig of geen contact met de concrete leefsituatie van de gezinnen.

De gezinsbegeleider werkt in en met de totale context van de gezinnen. Hij staat als het ware mee met zijn voeten in de modder. Een houding van afstandelijkheid en neutraliteit is dan ook veel moeilijker te realiseren.

5. **Symbolisch versus realiteitsniveau:** De gezinstherapeut werkt meer op een abstract of symbolisch niveau. Als gezinstherapeut verwacht men dat het cliëntsysteem voldoende los kan komen van het concrete dagdagelijkse om zo te kunnen spreken over de algemene onderliggende principes. Men verwacht dat de veranderingen in de wezensstructuur van het gezin ook automatisch het concrete leven zullen bepalen.

De gezinnen verwezen voor gezinsbegeleiding hebben vaak onvoldoende mogelijkheden om te reflecteren op een abstract niveau. Of het lukt hen wel om in de therapiekamer tot nieuwe inzichten en structuren te komen maar ze kunnen deze onmogelijk overdragen naar het reële leven. De gezinsbegeleider moet dan ook werken met gegevens uit het concrete

leven, werken op realiteitsniveau. Toch is het raadzaam om ook in de gezinsbegeleiding de onderliggende problematiek proberen te bereiken, zij het dan via zeer concrete tastbare dingen.

6. **Communicatiekanalen:** Gezinstherapie is vooral een verbaal gebeuren. Door het uitspreken van emoties, het herdefiniëren van problemen enz. tracht men het gezin een nieuwe weg te wijzen. Voor gezinnen in de sociale sector is dit vaak een probleem. Ze beheersen de taal onvoldoende om er hun belevingswereld mee te kunnen uitdrukken. Als gezinsbegeleider moet men blijven op zoek gaan naar andere manieren van communicatie. Het samen doen, samen ervaren, het meebelevens helpt in het zoeken naar een gezamenlijke taal. Werken met spel, verhalen en beelden geeft nieuwe mogelijkheden om diepere betekenissen tot uitdrukking te brengen.

Uit het vorige blijkt dat er dus grote verschillen zijn in de praktijk van de gezinsbegeleider en de gezinstherapeut. Alhoewel men vertrekt van eenzelfde visie zijn er grote verschillen wat betreft de aard en de inhoud van het werk.

In de **opleiding** tot gezinsbegeleider of gezinstherapeut dient men met deze verschillen rekening te houden.

1. Beide opleidingen zijn gericht op een **specifiek werkveld**.

De opleiding gezinstherapie richt zich op de klinische setting, op mensen werkzaam binnen een psychotherapeutische of psychiatrische setting.

De opleiding gezinsbegeleiding is afgestemd op mensen die werken in het instellingswezen, Bijzondere Jeugdzorg en Kind en Gezin.

Beide werkvelden hebben eigen accenten en noden. De opleiding wordt hieraan aangepast.

2 De **focus** van de opleiding gezinsbegeleiding is het concrete leven en het huidige functioneren van de gezinnen. Men zoekt tastbare hulp te bieden binnen de actuele probleemsituatie door bv. het structureren van de gezinssituatie, door pedagogische ondersteuning te bieden, door conflictsituaties bespreekbaar te maken, door aan rol-uitklaring te doen enz. Daarnaast heeft men ook aandacht voor het algemene gezinsfunctioneren, voor de beleving van het gezin. Maar dit in de eerste plaats als ondersteuning van het concrete handelen.

In de opleiding gezinstherapie is men eerder gericht op de onderliggende gezinsdynamiek en -historiek. De actualiteit wordt vooral gebruikt als toegangspoort tot de psychodynamische belevingswereld.

3. **Theoretische achtergrond.** Daar de gezinsbegeleider vooral werkt met het gezin in zijn huidige concrete verschijningsvorm is de opleiding vooral systemisch georiënteerd. Het systeemdenken vormt de voornaamste basis van de gezinsbegeleider en geeft richting aan zijn concrete handelen in verschillende probleemsituaties.

De gezinstherapeut - zoals dat in de opleiding gezinstherapie in Kern ingevuld wordt - werkt meer op psychodynamisch niveau en dient dan ook geschoold te zijn in de verschillende modellen die hierin relevant zijn.

4. Aard **van de interventies.** In de opleiding gezinstherapie leert men hoe men in hoofdzaak therapeutische hulp kan bieden. Hierbij is men vooral gericht op inzicht en verwerking van bv. een traumatische gezinsgeschiedenis. Men dringt door tot de dieperliggende kwetsuren en deficiënte relatiepatronen op zoek naar heling, naar nieuwe en meer voldoening gevende structuren.

In de opleiding gezinsbegeleiding leert men te vertrekken van wat er nu op dit moment aan krachten en mogelijkheden aanwezig is in een gezin en die verder uit te bouwen. Als gezinsbegeleider ondersteunt men wat er is, meer dan dat men op zoek gaat naar onderliggende problemen. Gezinnen komen pas toe aan verdere verwerking wanneer ze terug ervaren hebben dat ze zelf mogelijkheden hebben om hun situatie te bemeesteren.

De discussie over het verschil tussen begeleiding en therapie is nooit af. Steeds opnieuw kunnen we argumenten opperen die het verschil weer vertroebelen.

Waar ligt de grens? Veel hangt trouwens af van de mogelijkheden van het systeem waar we mee werken, van de persoonlijkheid van de hulpverlener, van het functioneren van de dienst in zijn geheel enz. Het bovenstaande biedt dan ook slechts een ruwe handleiding.

Alleszins willen we hiermee duidelijk stellen dat gezinstherapie niet beter is dan gezinsbegeleiding of dat het ene moeilijker is dan het andere. Beiden zijn werkzaam binnen hun eigen setting, beiden hebben mogelijkheden bij een bepaalde hulpvraag, bij een bepaald type van gezinsfunctioneren en beiden doen een groot beroep op de deskundigheid van de hulpverlener. Een aangepaste opleiding is dus geen luxe maar noodzaak.